

**POLITICA FAȚĂ DE NAȚIONALITĂȚI ÎN RSS MOLDOVENEASCĂ, 1944-1989:
ÎNTRE PROPAGANDA ȘI REALITATE****Igor CAȘU,**

Doctor în istorie,

Director – Agenția Națională a Arhivelor din Republica
Moldova.

Research Fellow, New Europe College, Bucharest (Oct. 2019
- July 2020)

Visiting NEC Fellow, Davis Center for Russian and Eurasian
Studies, Harvard U (March, 2020)

Research Fellow, German Historical Institute, Moscow (June-
July 2019)

Fulbright Fellow, Stanford University & Hoover Institution
(Feb.-Aug. 2016)

Fellow, Imre Kertész Kolleg, Jena University (July-Sept. 2015)

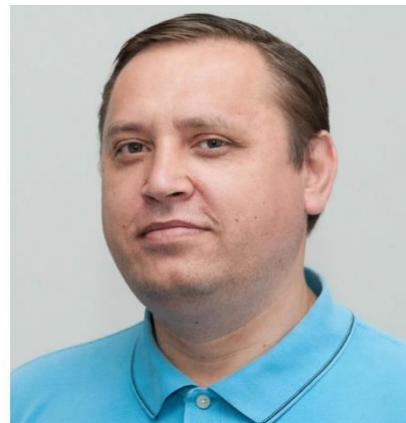
DEA, Institute of European Studies, University of Geneva (Oct. 2005-Aug. 2007)

Fulbright Scholar-in-Residence, Lenoir-Rhyne University, NC (Aug.-Dec. 2000)

Email: igor.casu@justice.gov.md, igorcasu@gmail.com

<https://usm-md.academia.edu/IgorCasu>

https://www.researchgate.net/profile/Igor_Casu

Introducere

La peste 30 de ani de la colapsul Uniunii Sovietice, interesul față de anumite chestiuni din istoria sovietică rămân destul de constant. Acest lucru s-a observat mai ales după februarie 2022, când Rusia a invadat pe cale militară Ucraina. Nu întâmplător, acest lucru a provocat un interes sporit față de istoria URSS, mai ales în ce privește politica sovietică față de naționalitățile neruse. De aceea, credem că este foarte nimerit să analizăm politica Moscovei față de majoritatea etnică din R(A)SS și RSS Moldovenească din perspectiva miturilor care circulă destul de abundent în spațiul public. Una din tezele principale ale propagandei sovietice este că drepturile celor care vorbeau limbii române, zise moldovenești în epocă, au fost respectate întocmai și nu a existat discriminare în ce privește identificarea națională, moldoveni sau români.

Să vedem dacă așa a fost, cât e propagandă și cât e realitate în această afirmație.

Politicile Moscovei față de moldovenii din RASSM

O politica specială a Uniunii Sovietice față de moldoveni (aici și mai departe, se are în vedere etnici români din Basarabia și Transnistria), oarecum deosebită de cea promovată față de alte naționalități sovietice, a fost lansată la mijlocul deceniului al treilea, atunci când Moscova, după eșecul Conferinței de la Viena și a rebeliunii de la Tatarbuniar, creează Republica Autonomă Sovietică Socialistă Moldovenească (RASSM) în cadrul Ucrainei (12 octombrie 1924). În intenția de a “ridica spiritul revoluționar al poporului din România și Balcani”, noua republică avea scopul

РЕСПУБЛИКА АУТОНОМЫ СОЦИАЛИЗМЫ СОВЕТСКИЕ МОЛДОВИНАСКИ

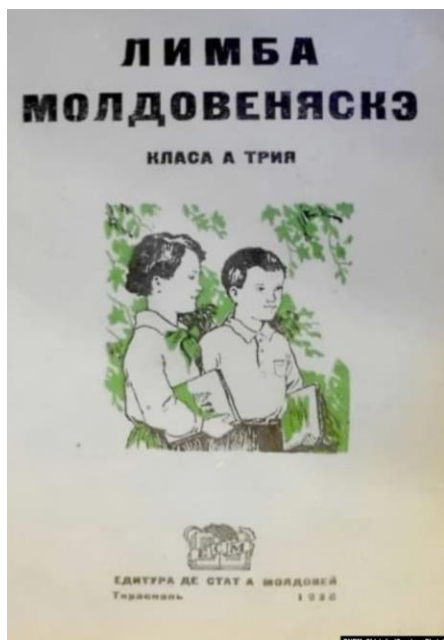

de a servi drept model atrăgător pentru populația de pe malul drept al Nistrului. Moldovenii însă constituiau doar 31,6 % din total, ceea ce denotă faptul că decizia de a crea o republică moldovenească nu era întemeiată decât din punct de vedere ideologic și propagandistic. Crearea RASSM reflecta intențiile iredentiste ale Uniunii Sovietice față de România, așa cum crearea RASS Karelă și a RASS Buriato-Mongolă anticipau pretențiile teritoriale sovietice față de Finlanda și, respectiv, Mongolia. O altă opinie exprimată referitor la acest eveniment, nu mai puțin întemeiată, postulează că măsura a fost îndreptată împotriva naționalismului ucrainean, în plină ascensiune la mijlocul anilor '20 ai secolului al 20-lea.

În ansamblu, după cum se știe, imediat după instaurarea puterii sovietice, bolșevicii s-au străduit să convingă naționalitățile ne-ruse că ei erau campionii eliberării popoarelor și că au o atitudine total diferită față de "problema națională" în comparație cu fostul regim, mai ales că Imperiul Rus avuseră faima de "închisoare a popoarelor", după expresia consacrată de Lenin. Chiar de la bun început, regimul sovietic încuraja participarea proporțională a naționalităților ne-ruse în diferite domenii, inclusiv cel cultural, aceasta și din motivul că la periferii puterea sovietică n-a fost primită cu prea mare entuziasm sau, alteleori, cu ostilitate vehementă. Din acest motiv, regimul a inițiat procesul de promovare a

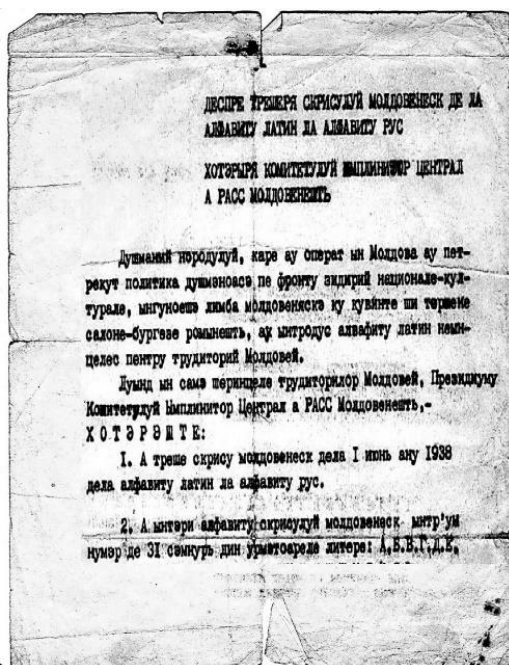
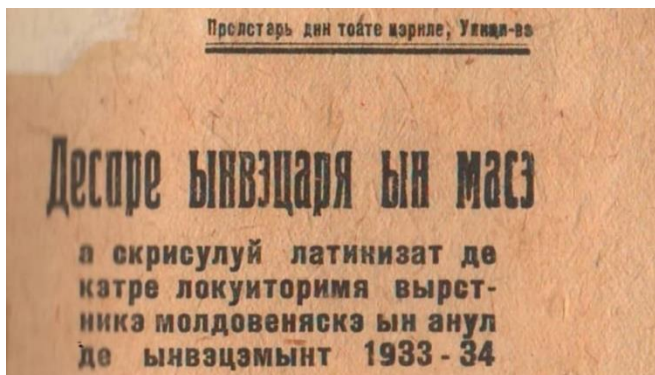

cadrelor locale,

cunoscut în istoriografie și sub denumirea de indigenizarea cadrelor (*korenizația*). Astfel, în special după 1924, moldovenii au fost susținuți, în detrimentul rușilor sau ucrainenilor majoritari până atunci, să acceadă în ierarhia conducerii locale, chiar dacă cu intermitențe a căror cauze n-au fost încă pe deplin elucidate. Mai mult, Moscova a admis direct că moldovenii fac parte din națiunea română. Primul recensământ sovietic, din anul 1926, de exemplu, a înregistrat populația moldovenească de pe teritoriul ucrainean la rubrica "moldoveni, români", deși moldovenii transnistrieni continuau după tradiție să utilizeze denumirea provenienței lor geografice pentru desemnarea naționalității lor. Pe de altă parte, în 1927 este formulată, de către

lingvistul M. V. Serghievski, pentru prima dată în perioada sovietică, **teoria despre limba "moldovenească"** ca limbă romanică deosebită de cea românească. Teoria s-a numit și "madanism", după numele lingvistului transnistrian Leonid A. Madan, care a preluat teza lui Serghievski și a încercat, din 1930, să elaboreze o limbă literară nouă pe baza graiului moldovenesc, anume pe cel din zona Orhei, presupus a fi

vorbit de ostașii lui Ștefan cel Mare. Alt indiciu al recunoașterii apartenenței moldovenilor la națiunea română a fost **introducerea alfabetului latin în RASSM, în anul 1932, și care a funcționat până în anul 1938.** Una din explicațiile introducerii alfabetului latin a fost că politica lingvistică din deceniul precedent "a săpat o prăpastie foarte adâncă între RASSM și Basarabia încă românească, două regiuni a căror unire a constituit un obiectiv permanent al politicii sovietice". Ideia lui Heitmann exprimă o realitate istorică: chiar Stalin a insistat pentru introducerea alfabetului latin în RASSM în intenția "de a apropia popoarele moldovenesc și român". Promotorii renașterii naționale moldovenești au căzut însă în curând victime ale represaliilor

staliniste, la sfârșitul anilor '30. Unului dintre aceștia, G. I. Starîi, prim secretar al comuniștilor locali, i s-a reproșat o prea mare simpatie față de moldoveni. În ansamblu, la Conferința a IX-a a Comitetului regional Moldovenesc al PC(b) din Ucraina din mai **1938**, la care s-a luat decizia de **revenire la alfabetul rusesc**, susținătorilor alfabetului latin li s-a incriminat că au "zădărnicit studierea limbii ruse, au creat "artificial" școli naționale specifice, transformate în centre de propagandă antisovietică și burghezo-naționalistă, cu scopul de a slăbi influența partidului asupra maselor din Moldova, pentru a rupe Moldova Sovietică de la RSSU și de la Marea Uniune Sovietică". Acestea constituie doar câteva argumente ce evidențiază faptul că regimul sovietic a promovat față de moldoveni în perioada interbelică o politică etnoculturală oarecum inconsecventă și incoerentă în comparație cu perioada ulterioară, după cum vom vedea în continuare.

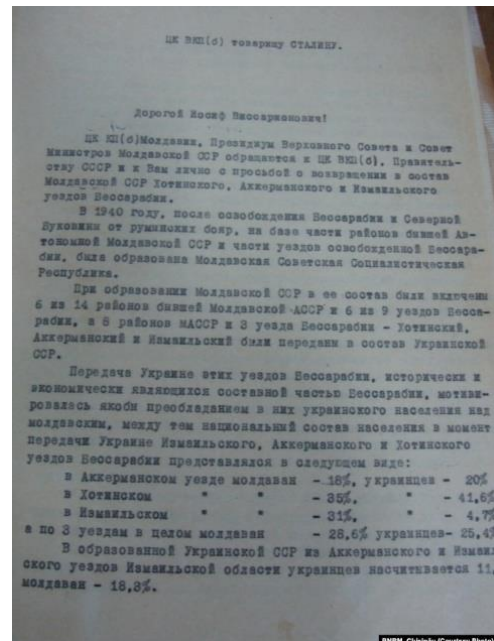
Crearea RSSM și construcția identității moldovenești

Intenția statului sovietic cu privire la populația noului teritoriu anexat în conformitate cu

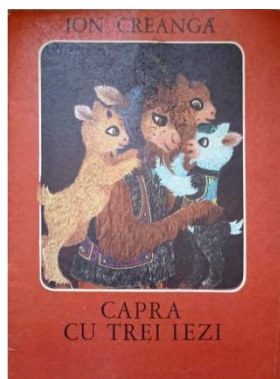
Pactul Ribbentrop -- Molotov devine clară chiar din vara anului 1940, când Sovietul Suprem al Uniunii Sovietice adoptă actul de constituire al Republicii Sovietice Socialiste Moldovenești (2 august 1940). Anume, este vorba de modul în care au fost trasate hotarele noii republici unionale, care a surprins pe mulți contemporani, și implicațiile de durată ale acestei acțiuni. Ziarul "Pravda" din 7 iulie 1940, de exemplu, presupunea că va avea loc o unire a

Basarabiei cu Republica Autonomă Moldovenească. Din cele 13 raioane ale RASSM, însă, numai 6 au intrat în componența RSSM, iar din teritoriul Basarabiei două județe din sud, Cetatea Albă, Ismail și mai mult de jumătate a județului Hotin din nord au fost cedate Ucrainei, deși aceste teritorii n-au aparținut niciodată statului ucrainean, ci au făcut parte din Principatul Moldovei. Merită de reținut și faptul că din punctul de vedere al legislației sovietice, Basarabia a fost încadrată în structurile existente deja în RASSM, deși atât 12 octombrie 1924, cât și 2 august 1940 au fost sărbătorite cu mare fast în toată perioada sovietică. Încadrarea Basarabiei, atât cât mai rămăsese din ea, în componența RASSM, explică, pe de-o parte, și anticipează, pe de altă parte, rolul pe care îl vor avea moldovenii de origine transnistriană în domeniile politic, economic, dar și cultural, din perioada postbelică.

O națiune are nevoie de simboluri în jurul cărora se conturează o conștiință colectivă. Aceste simboluri se situează, de regulă, la limita dintre istoria adevărată și mitologie. În cazul Basarabiei, simbolurile inventate pentru a demonstra existența identității naționale moldovenești au sfidat atât ceea ce se numește istorie ca atare, cât și ideea de mitologie. Miturile istorice au și ele o logică care transcede limitele raționalului și le face atractive pentru o colectivitate. În 1944, problema privind apartenența scriitorilor clasici rămânea încă deschisă. Totuși, unele personalități istorice marcante sunt declarate neaoș moldovenești încă de acum. În acest sens, în octombrie 1944, cu prilejul aniversării a douăzeci de ani ai republicii Autonome Moldovenești (RASSM), a cărei continuatoare se considera Republica Unională Moldovenească (RSSM), domnii Moldovei Ștefan cel Mare, Petru Rareș, Vasile Lupu și Dimitrie Cantemir sunt

invocați drept cei mai buni reprezentanți ai poporului moldovenesc, întrucât ei ar fi dus o politică de apropiere de Rusia.

Pentru un timp, în 1946, povestea lui Ion Creangă “Capra cu trei iezi” era interzisă și se introducea rezoluția, conform căreia aceasta va fi acceptată pentru prezentare la Teatrul de păpuși din Chișinău doar după ce vor fi eliminate cuvintele românești din text și se va lucra cu actorii asupra pronunției corecte moldovenești. În primii ani imediat postbelici, de asemenea, inspirat din hotărârea Comitetului Central al Partidului Comunist (bolșevic) Unional “Despre repertoriul teatrelor dramatice”, Comitetul Central de la Chișinău interzice melodia intitulată “Vioara” pe motiv că exprima “nostalgia după patria de peste Dunăre” (“*toska po zadunajskoj rodiny*”). Crearea noii identități moldovenești presupunea mai întâi de toate, prin urmare, adoptarea pronunției regionale în detrimentul normelor literare ale limbii române și interzicerea unor opere artistice care aminteau de anumite hidronime, în cazul de față, și prin extensie, a denumirilor care semnificau ceva aparte pentru istoria românilor ca popor.

După război, alfabetul latin era interzis și înlocuit cu cel chirilic, considerat a fi adevăratul veșmânt al limbii naționale a moldovenilor. Trecerea la literele chirilice s-a făcut însă nu brusc, ci treptat. Principalul ziar din regiune -- “Moldova Socialistă”-- a apărut timp de șase luni de zile a

anului 1945 în două ediții, una în litere latine, alta în litere chirilice, invocându-se faptul că “o parte importantă a populației republicii nu cunoaște alfabetul rusesc”. Numai ziarul “Bucovina Sovietică” a apărut cu litere latine încă o perioadă, până în 1950. În legătură cu acest eveniment, propaganda sovietică a răspândit ideea că “trecerea la alfabetul chirilic nu a însemnat subordonarea integrală față de cultura rusă, ci a fost cea mai rațională formă pentru dezvoltarea culturilor naționale în particular, și, în același timp, un act de prietenie față de poporul rus și o manifestare a unității internaționaliste a poporului sovietic”. Enciclopedia Sovietică, la rândul ei, sublinia că “adoptarea alfabetului chirilic a însemnat un ajutor considerabil acordat procesului de însușire a limbii ruse

anului 1945 în două ediții, una în litere latine, alta în litere chirilice, invocându-se faptul că “o parte importantă a populației republicii nu cunoaște alfabetul rusesc”. Numai ziarul “Bucovina Sovietică” a apărut

de către reprezentanții diferitor naționalități din Uniunea Sovietică”. Atât primul, cât și al doilea citat accentuau importanța alfabetului chirilic pentru intensificarea proceselor de integrare și asimilare din societatea sovietică. Acesta a fost rezultatul scontat și atunci când unor popoare din Asia Mijlocie, dar și din regiunea caucaziană, inițial trecute la alfabet latin de către puterea sovietică, li s-a impus alfabetul chirilic. Trebuie de remarcat și faptul că impunerea literelor chirilice avea și menirea de a contribui la izolarea popoarelor de la periferie de vecinii lor din afara Uniunii Sovietice, “purtători ai spiritului burghez”, care vorbeau adeseori chiar aceeași limbă sau aveau cel puțin o tradiție istorică comună.

Prin urmare, asistăm la unele dintre primele tentative coerente, din punct de vedere cronologic, de a modela identitatea moldovenească într-un mod în care să o deosebească de identitatea românească. Pentru a da soliditate acestei intenții, Moscova avea nevoie și de concursul intelectualității basarabene care, reprezentând capitalul simbolic al societății, urma să acorde legitimitate morală noii identități naționale. În acest context, doi membri ai Partidului Comunist din România interbelică, originari din Basarabia, au fost promovați în posturi de conducere importante din punct de vedere cultural. Primul, Emilian Bucov, a devenit adjunct al Președintelui Sovietului de Miniștri din RSSM, responsabil cu probleme culturale, iar al doilea, Andrei Lupan, a fost numit președinte al Uniunii Scriitorilor din Moldova. Cu toate acestea, majoritatea posturilor-cheie din sfera culturală rămâneau în mâinile unor persoane verificate anterior de Centru – ruși, ucraineni sau moldoveni transnistrieni. În ianuarie 1947, de exemplu, din totalul de 37 instituții de cultură numai 6 erau conduse de moldoveni basarabeni.

Rolul intelectualilor în politicile de moldovenizare în anii '40-începutul anilor '50

Loialitatea intelectualilor locali față de puterea sovietică trebuia verificată din timp în timp, alteori chiar pusă la îndoială. Din punctul de vedere al autorităților sovietice absolut toți cei care studiaseră nu numai în România, dar și în oricare altă țară, erau suspectați de ostilitate împotriva regimului. În general însă, depindea de autoritatea și legăturile fiecărui intelectual în parte cu noile autorități. **Alexei Marinat**, student la Universitatea de Stat din Moldova, un oarecare la cea vreme, a fost arestat la 27 mai 1947 și deportat pe 10 ani în Siberia pentru simplul fapt că și-a permis să țină un jurnal personal, intitulat *Eu și lumea*, fără aprobarea instanțelor superioare, pentru că nu-și dădea încă seama ce probleme ar putea avea din cauza acestui act “voluntarist”. Conținutul jurnalului nu avea un caracter explicit antisovietic sau proromânesc, dar autorul trebuia condamnat de autorități pentru a-i descuraja pe alții. În iunie 1945 a fost organizat primul congres al intelectualității moldovenești, la care una din cele mai discutate probleme a fost “Imperialiștii români și complicii lor – naționaliștii moldo-români – cei mai înverșunați dușmani ai poporului moldovenesc”.

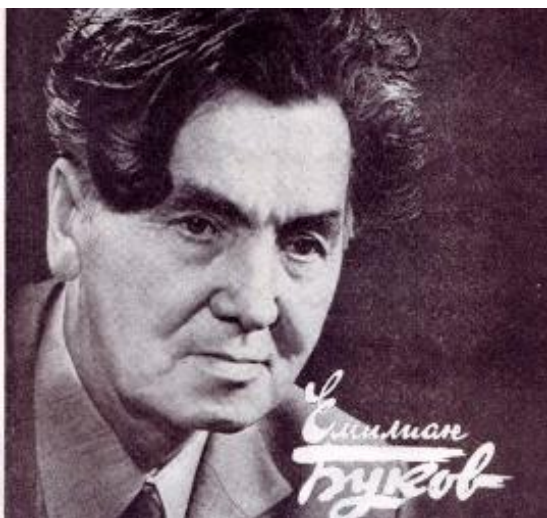

În aceeași ordine de idei, intelectualii recunoscuți de regim erau admonestați într-o formă mai blândă. În septembrie 1946, secretarul CC al PC(b) din Moldova N. G. Coval l-a criticat pe Em. Bucov, precum și pe alți scriitori – G. Meniuc, L. Deleanu, D. Vetrov ș.a. – că “nu s-au eliberat încă de ideologia burgheză, creația lor fiind influențată de simbolism și formalism. În vara anului 1948, însă, s-a observat că incriminările față de scriitorii basarabeni veneau, în special, din partea intelectualilor transnistrieni. Scriitorul I. Canna și lingvistul I. D. Ceban, membri ai *establishment*-ului cultural din RASSM, lansează prin ziarul “**Sovetskaja Moldavija**” o campanie de discreditare a **intelectualității basarabene**. Ea era învinuită de colaborare cu “ocupanții” în perioada interbelică, fiind vizați în primul rând Em. Bucov și A. Lupan. Comitetul Central al PC(b) din toată Uniunea a adoptat în această privință, la 4 octombrie 1948, o declarație în care aprecia drept nefondate acuzațiile aduse împotriva scriitorilor basarabeni relativ la o presupusă afiliere la naționalismul “burghez românesc”. Centrul a reacționat cu o întârziere de câteva luni de la declanșarea conflictului, ceea ce probabil nu era deloc întâmplător. S-ar putea ca întârzierea să fi însemnat un semnal de avertisment adresat intelectualității din dreapta Nistrului în ideea de a se implica mai activ în serviciul regimului pentru că altfel risca marginalizarea din societate sau chiar aplicarea unor pedepse mai aspre. Regimul vroia, probabil, să dea de înțeles că nu consideră indispensabil sprijinul intelectualității locale în promovarea politicii sale.

Alt conflict de la sfârșitul anilor '40, care a evidențiat două atitudini diferite din partea transnistrienilor, pe de-o parte, și a basarabenilor, pe de altă parte, a avut următorul subiect și deznodământ. Comitetul Central al PC (b) din Moldova a decis să traducă operele clasicilor marxism-leninismului în limba “moldovenească”, întrucât majoritatea populației nu cunoștea limba rusă și era nevoie de a facilita răspândirea ideologiei comuniste. Primele volume urmau să apară după anul 1950, an în care prima etapă a revoluției culturale – lichidarea analfabetismului

în forma familiarizării cu alfabetul chirilic – era preconizat să fie încheiată. Comisia specială de traducători, desemnată de partid, era alcătuită în majoritate absolută din transnistrieni. Pentru a evita apariția unor traduceri ilizibile, Emilian Bucov, în calitate de vice-președinte al Sovietului de Miniștri responsabil de cultură, a creat o comisie alternativă din oameni școliți în România, precum F. F. Cibotari, N. Corlăteanu etc. În cele din urmă, comisia numită de partid a obținut câștig de cauză. Moscova nu a intervenit, întrucât sprijinea în mod consecvent și deschis (până la moartea lui Stalin) o limbă cu cât mai multe împrumuturi din limba rusă sau ceea ce s-a numit în istoriografie

promovarea unei noi limbi slave. Bucov a insistat însă în continuare să impună un standard literar al limbii “moldovenești”. El avea să fie criticat vehement și în august 1952 la Plenara a VIII-a a CC al PC (b) de către prim-secretarul comuniștilor locali, Leonid Brejnev. E.Bucov a fost criticat mai ales pentru faptul că se pronunțase în favoarea îmbogățirii vocabularului “moldovenesc” cu cuvinte de origine latină în detrimentul celor de origine slavă.

Se observă, deci, că unii intelectuali care se bucurau de o anumită credibilitate în fața regimului, au încercat să intervină în favoarea păstrării unui nivel adecvat al traducerilor din limba rusă. Același Em. Bucov, fără a cere aprobare organelor de partid sau de stat superioare, a intervenit în timpul traducerii din limba rusă în limba “moldovenească” a filmului artistic “A treia lovitură” (1952). Bucov a rămas frapat de traducerea efectuată de transnistrianul Ion Canna și a

căutat să impună varianta sa proprie. Ca urmare, secretarul-adjunct pentru propagandă din cadrul Comitetului Central moldovenesc, C. Cernenko (viitorul secretar general al PCUS), se adresează primului secretar al PC(b) din Moldova, N. G. Coval, cu privire la “amestecul adjunctului președintelui Sovietului de Miniștri tov. Em. Bucov în dublarea filmelor cu scopul românizării”. Pentru a vedea ce însemna, în 1952, acuzație de românizare oferim spre comparație exemple din traducerile lui Bucov și Canna. Dublajul s-a efectuat la Odessa după varianta lui Bucov, acesta îndreptându-și punctul său de vedere prin faptul că “mareșalii Uniunii Sovietice și tovarășul Stalin nu pot vorbi în film *aiasta, acu* etc”. După puțin timp, însă, intervine o comisie specială a Comitetului Central de la Moscova și acordă câștig de cauză lui I.

Canna și filmul a fost re-dublat. Printre alte “păcate” ale lui Bucov era și faptul că în decembrie 1950 a declarat, contrar opiniei oficiale a partidului, că “producția tipărită în limba moldovenească se caracterizează printr-o inadmisibilă divergență de norme gramaticale, printr-o artificială limitare a fondului lexical și, în general, prin incultură”. Ca rezultat al acestor acte de “voluntarism”, Bucov a fost demis din funcție și a căzut pentru o perioadă de timp în dizgrația regimului, dar va reveni mai târziu, obținând un premiu de stat pentru poezie în 1966. Lupan și-a menținut postul, cu toate că și el se indignase, în 1947, că “aceleași cuvinte se pronunță și se scriau diferit”. Mai mult, la ședința Consiliului științific al Institutului de Istorie, Limbă și Literatură din decembrie 1950, Andrei Lupan a avut îndrăzneala să spună că “noi vorbim de influența turcească, tătară, grecească, dar nu luptăm ca s-o eliminăm, iar dacă dăm de influența valahă trebuie s-o aruncăm, nu știu din ce cauză”. Probabil că autoritatea lui Lupan era mai mare decât a lui Bucov.

În ansamblu, intelectuali din toate republicile unionale erau susceptibili de a fi învinuiți de deviaționism ideologic dacă nu aprobau utilizarea unui volum sporit de cuvinte de origine slavă în cadrul limbii lor materne. Astfel, o revistă moscovită din anul 1949, menționa următoarele acuzații referitoare la încălcarea politicii partidului în problema limbilor naționale: “naționaliștii

moldovenesc prin crearea unui stat unic al moldovenilor care să includă județele istorice ale *Moldovei până la Carpați, inclusiv Bucovina cu orașul Cernăuți, iar județele Maramureș și Năsăud fiind pretinse pe motivul că ele constituie "leagănul poporului moldovenesc (s. n.)"*.

Care este relevanța acestor documente pentru politica etnoculturală a Uniunii Sovietice în Basarabia? În primul rând, ele demonstrează că a existat preocuparea de a da coerență teoriei despre un popor moldovenesc, care ar fi fost creat și modelat de statul medieval moldovenesc. Conștient sau nu, cererea Chișinăului se sprijinea pe o teorie larg răspândită în literatura de specialitate despre formarea națiunilor, teorie care apreciază statul ca un factor determinant în crearea și consolidarea etnicității, așa cum va sublinia mai târziu chiar istoriografia sovietică moldovenească. În al doilea rând, se remarcă faptul că Moscova nu acorda prea mare importanță manierei în care trebuia îndreptățită anexarea Basarabiei, dreptul forței fiind determinant, în timp ce discuțiile despre forța dreptului (apartenența Basarabiei la România) urmând să fie apanajul intelectualilor din cele două țări vecine, pe un plan secundar care nu putea să periclitize în mod real schimbarea situației. În al treilea rând, după cum vom vedea în continuare, reabilitările unor personalități ale culturii românești de la începutul anilor '50 au perpetuat, într-un fel, această linie de argumentare care prevedea refacerea hotarelor medievale ale Moldovei, sau, cum i s-a mai spus, a "Moldovei Mari". Se observă, deci, că uneori conducerea locală nu era întotdeauna de acord cu deciziile Moscovei. Tocmai din această cauză, a neîcrederii organelor centrale față de autoritățile din Chișinău, în perioada 1945-1949 a funcționat un Birou pentru Moldova al Comitetului Central al Partidului Comunist (bolșevic) al Uniunii Sovietice. Biroul avea 16 membri, care îi includea pe N. Gh. Coval, N. L. Salogor, ambii secretari ai CC al PC(b)M, Gh. I. Rudi, președinte al Consiliului de Miniștri local și pe F. Brovko, președinte al Sovietului Suprem al RSSM, dar președinte al Biroului era o persoană ce nu avea un post de conducere în Moldova. Biroul dubla funcțiile majorității ministerelor din republică.

Reabilitarea valorilor naționale în anii „dezghețului” hrușciovist

O dată cu moartea lui Stalin, în martie 1953, și accederea lui N. S. Hrușciov în funcția de secretar general al PCUS (1956), s-a observat o destindere a politicii regimului sovietic, atât în plan internațional, cât și intern. În cuvântarea sa de la Congresul al XX-lea al PCUS despre cultul lui Stalin și consecințele acestuia (24 spre 25 februarie, 1956), noul lider sovietic se desolidariza, printre altele, și de metodele violente aplicate de predecesorul său față de naționalitățile sovietice. Erau reabilite, în totalitate sau parțial, popoare deportate în masă și se anunța o politică de descentralizare economică, administrativă și culturală. Șovinismul velikorus, promovat și susținut deschis de Stalin în special după 1945, era declarat ca venind în contradicție cu internaționalismul proletar, cu alte cuvinte periclita coeziunea popoarelor Uniunii Sovietice.

Ucrainenii, mai apoi bielorușii, au fost promovați la rangul de popoare lidere ale URSS, pe lângă cel rus. Se invoca, implicit, faptul că vitalitatea statului sovietic depindea în mare măsură de unitatea celor trei națiuni slave. Cu toate acestea, după cum s-a dovedit mai târziu, ucrainenii și bielorușii au fost destinați unei asimilări lingvistice și culturale într-un ritm accelerat prin această “promovare”.

Pentru Basarabia, destinderea hrușcioviană a însemnat, într-o primă fază, încurajarea promovării cadrelor locale și reabilitarea parțială a unor personalități marcante ale literaturii și

culturii românești, considerați a fi “reprezentanți ai națiunii burgheze moldovenești”, evoluată între timp la statutul de “națiune socialistă moldovenească”. Printre scriitorii de seamă reabilitați menționăm pe Mihai Eminescu, Vasile Alecsandri, Ion Creangă, B. P. Hasdeu, Mihail Kogălniceanu, Alexe Mateevici, Zamfir Arbore Ralli, Costachi Conachi, Dimitrie Cantemir, Constantin Stamati, Constantin Negruzzi, Alecu Russo, Alexandru Donici, Alexandru Hașdeu, precum și Nicolae Milescu Spătaru, Grigore Ureche, Miron Costin etc. Personalitățile din secolul al XIX-lea care s-au născut sau au trăit în

dreapta Prutului – Eminescu, Creangă, Kogălniceanu, Negruzzi, Hasdeu – au fost recunoscute ca aparținând, în același timp, și națiunii române, și națiunii “moldovenești”. Din alt punct de vedere, în favoarea reabilitării scriitorilor care au împărtășit atitudini antirusești nedisimulate s-a invocat caracterul progresist al pozițiilor lor, a lui Mihai Eminescu în “Împărat și proletar”, Ion Creangă în “Moș Ion Roată și unirea”, amintindu-se și de atitudinea ultimului împotriva bisericii etc.

“Dezghetușul” hrușciovist a încurajat intelectualitatea să înainteze altă serie de revendicări, menite să faciliteze perpetuarea culturii și a valorilor naționale. Un eveniment important, din această perspectivă, a avut loc în octombrie 1955, când la Chișinău se desfășoară Congresul lingviștilor sovietici, la care se declară că nu există argumente suficiente pentru a susține că limba “moldovenească” ar fi diferită de cea română. Se adopta, de asemenea, o rezoluție susținută de peste 700 academicieni, profesori și studenți, prin care se propunea deschiderea unei librării de carte românească în capitala Basarabiei (librăria “Drujba” în perioada sovietică). În anul următor, după Congresul Internațional al lingviștilor (Florența), la care italianul C. Tagliavini afirma că unica diferență dintre “moldovenească” și

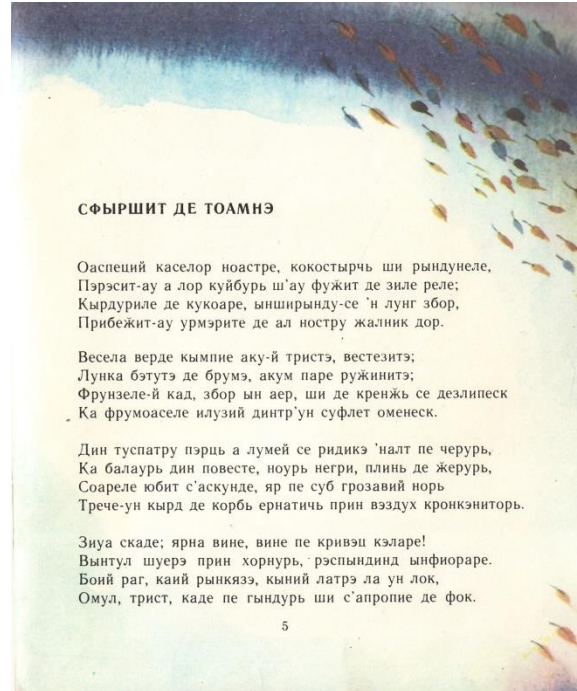

română era alfabetul chirilic, doi filologi sovietici din Moscova, R. A. Budagov și S. B. Bernstein, au înaintat Comitetului Central de la Chișinău o scrisoare în care argumentau că limba vorbită pe teritoriul Moldovei Sovietice era parte integrantă a limbii naționale românești, invocând și afirmația lui Tagliavini. Scrisoarea a fost citită numai lucrătorilor Institutului de Istorie, Limbă și Literatură al Academiei de Științe din RSSM, publicarea acesteia fiind strict interzisă. Impactul asupra societății basarabene a acestor evenimente a rămas, însă, din punct de vedere politic, foarte redus. Atât timp cât mijloacele de informare în masă erau controlate de partid, discutarea unor probleme “academice” într-un cadru restrâns de specialiști - prin urmare ușor controlabil - nu constituia un pericol pentru scopurile ultime ale regimului sovietic - încurajarea unei identități moldovenești, deosebită de cea românească, pentru prima fază și, prin extensie, asimilarea acesteia în cadrul identității sovietice (“popor sovietic”), pentru faza ulterioară.

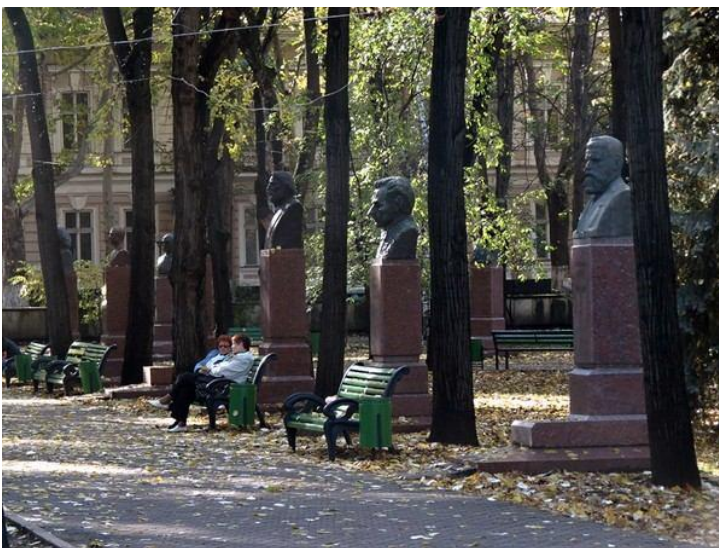
Cu toate acestea, perioada anilor 1955-1960 a avut o importanță deosebită pentru păstrarea identității naționale a românilor basarabeni. Astfel, după discuții largi ale lingviștilor în presa de specialitate, inițiate în 1955 și continuate în următorii doi ani, s-a reușit convingerea factorilor de decizie că era imperios necesar să se renunțe la unele norme ale limbii “moldovenești” impuse în perioada stalinistă. Era vorba atât de norme ortografice, cât și de norme gramaticale, precum și de unele norme fonetice, introduse în manualele școlare, presă etc. ca urmare a unei rezoluții din 1946 care prevedea obiectivul de “a elabora la nivel științific normele gramaticale ale limbii moldovenești contemporane ca limbă aparte printre alte limbi romanice”. În 1957 apăreau, la Chișinău, “Normele ortografice și de punctuație ale limbii moldovenești” care anulau normele lingvistice din primii ani postbelici. În linii majore, noile norme ale limbii “moldovenești” coincideau cu normele limbii române. În aceeași perioadă sunt publicate “operele alese” ale unor clasici ai literaturii românești: Vasile Alecsandri, Alexandru Donici, Mihai Eminescu, Constantin Negruzzi, Alecu Russo, Constantin Stamati etc. Uneori s-a intervenit în textele originalelor, în locul unor cuvinte care erau considerate mai puțin familiare publicului basarabean s-au introdus altele, regionalisme, arhaisme etc.; altele s-a acceptat pur și simplu textul integral după edițiile publicate deja în România. Pe de altă parte, s-a operat o selecție riguroasă a scrierilor clasice ale literaturii românești în sensul eliminării unor opere considerate ostile realităților socialiste și sovietice. Cuvântul “român” a fost exclus din scrierile clasice.

Între timp, Eminescu, Alecsandri ș.a. au început să fie studiați și în școlile generale, iar în instituțiile superioare de învățământ s-au mărit orele dedicate clasicilor recent reabilitați. Astfel, s-a pus în circuit o cantitate importantă din textele valoroase ale literaturii românești clasice, eveniment care a avut consecințe profunde pentru perioada ulterioară. Dacă anterior oricine putea fi învinuit de faptul că vorbește o limbă prea încărcată cu “românisme” și desconsideră împrumuturile de cuvinte din limba rusă, prin extensie este împotriva limbii “moldovenești” și a puterii sovietice, odată cu reabilitarea noilor norme ortografice și gramaticale și a publicării selective a clasicilor la mijlocul anilor '50 situația s-a schimbat sensibil. În primul rând, pentru că s-a impus un anumit standard literar, un anumit limbaj ce trebuia asimilat și utilizat de către intelectuali sau cei care tindeau să fie recunoscuți ca atare. În al doilea rând, pentru că reabilitările culturale din deceniul al șaselea au însemnat și o lovitură de grație dată transnistrienilor, în special lui I. D. Ceban, Ion Canna ș.a., persoane care încercau să impună limba vorbită în regiunea din care proveneau drept normă literară pentru limba “moldovenească”. În al treilea rând, pentru că s-a recunoscut indirect faptul că limba “moldovenească” era identică cu cea românească, de data aceasta mai clar ca niciodată (indirect, prin ceea ce s-a făcut), în așa fel încât studenții de la sfârșitul anilor '50 - începutul anilor '60 vor fi printre principalii inițiatori ai revendicării de revenire la grația latină din 1965 și 1988-1989. În al patrulea rând, pentru că, de la sfârșitul anilor 50, dispariția limbii române în Basarabia nu era atât de iminentă cum se părea în primii ani imediat postbelici. Problema scriitorilor și intelectualilor în general era de acum înainte cum să păstreze și să extindă prin diferite mijloace -- scris, instituții de cultură și de învățământ existente, în limitele impuse de regim - vocabularul reînnoit al limbii “moldovenești”. Cel puțin din această perioadă, “scriitorul basarabean nu este constrâns să renunțe definitiv la limba sa, văzându-se obligat s-o conserveze”. Mai mult, nu a fost ceva surprinzător când Emilian Bucov a spus la un Congres al scriitorilor de la București din iunie 1956, că “limba literară română și cea a Moldovei Sovietice sunt aceleași”.

În linii generale, se consideră și astăzi că anul 1953, când moare Stalin, semnifică începutul unor schimbări în viața politică și economică sovietică. Acest lucru nu este însă exact, cel puțin în ceea ce privește unele aspecte ale politicii etnoculturale ale regimului sovietic. După cum am văzut în cazul Basarabiei, procesul de reabilitare a clasicilor literaturii românești, în anumite limite impuse de putere, începe încă înainte de 1953. De asemenea, trebuie să re-amintim că ideea

construirii unei alei a clasicilor literaturii “moldovenești” la Chișinău a fost lansată în perioada stalinistă și susținută de unele personalități care mai târziu se vor identifica cu așa-numitul curent “moldovenist”. A. M. Lazarev, de exemplu, fiind ministru al învățământului în 1950, susținea încă de pe atunci introducerea clasicilor în programele școlare, dar, în același timp chema “să se dea ripostă celor care negau existența limbii moldovenești”. Din acest punct de vedere, “moldoveniștii” aveau să obțină o pondere însemnată în ierarhia

politică și culturală a Basarabiei după dispariția lui Stalin, și din motivul că ei aveau o anumită îndreptățire “morală” să dețină posturi importante – au încercat să apere ce se putea de apărat chiar în anii grei ai stalinismului, nu ca ceilalți care s-au resemnat total și au început să fie radicali când riscul era minimal că vor putea fi pedepsiți aspru.

Campanii împotriva naționalismelor, propulsarea limbii ruse: spre crearea „omului nou”

În paralel cu evenimentele menționate mai sus și care au schimbat radical situația existentă anterior, în anii ‘50 are loc întărirea statutului limbii ruse în republicile unionale, inclusiv în Moldova. Încă din anul 1948, printr-un ordin al Ministrului Învățământului Superior al URSS din 11 septembrie se introducea învățarea obligatorie a limbii ruse în universitățile din republicile unionale. La 19 noiembrie 1954, același minister adoptă o hotărâre în care reiterează prevederile deciziei din 1948, probabil pentru că existau încă instituții care neglijau ordinele anterioare ale ministerului. De data aceasta se stipula deschis *obligativitatea studenților din republicile unionale de a studia limba rusă în locul limbilor străine*. Hotărârea menționată era, probabil, și o urmare a renunțării oficiale la teoria lingvistică a lui N. Ia. Marr care stipula că toate limbile vor dispărea după instaurarea mondială a comunismului, inclusiv limba rusă. Însuși Stalin, în 1950, a denunțat în mod public marrismul tocmai din motivul că dictatorul sovietic nu era de acord cu prezumția dispariției limbii ruse și vroia ca aceasta să devină limba internațională prin excelență a comunismului, așa cum limbile latină, franceză sau engleză au avut preeminență în alte perioade istorice.

caucaziene, dar și republica moldovenească. Pe lângă prevederile față de naționalitățile titulare din republicile unionale, legea încuraja și minoritățile etnice din aceste republici să adopte rusa ca limbă de predare. În Moldova, așa au procedat, în primul rând, găgăuzii, care considerau că *“rusa este vorbită pretutindeni”* și *“copiii lor vor putea să învețe mai mult dacă vor învăța în rusă (s.n.)”*.

Rusificarea învățământului la toate nivelele, cu excepția notabilă a localităților rurale unde majoritatea era compusă din etnici români, a continuat după 1968 când asistăm la reluarea unei rusificări galopante la scara URSS, ca urmare a fenomenului numit Primăvara de la Praga care a îmboldit mișcările naționale din URSS, din Ucraina și republicile baltice, mai ales. În următorii ani, până în 1972-73, asistăm la o serie de **campanii la nivel unional împotriva naționalismului**, adică la anihilarea la maxim a rolului elitelor naționale în republicile federale și autonome. Un deceniu mai târziu, 1983, tendința de a promova limba rusă la statutul de unică limbă cultă din Uniunea Sovietică se profila din ce în ce mai mult.

Devenea din ce în ce mai clar ce însemna definiția sovietică a culturii, *“națională în formă și socialistă în conținut”*. Astfel, Comitetul Central al PCUS și Consiliul Miniștrilor din URSS obliga printr-o hotărâre specială Comitetul Central al PCM și Consiliul Miniștrilor al RSSM să ia măsuri univoce în acest sens. Decizia impunea Ministerului Învățământului mediu și superior al RSSM să ia măsuri suplimentare privind ridicarea nivelului de studiere a limbii ruse în instituțiile cu instruire în limba *“moldovenească”*, așa încât libera posedare a limbii ruse să devină un atribut necesar al **“omului nou”**.

**ЖИТЕЛИ СССР, СВОБОДНО
ВЛАДЕВШИЕ РУССКИМ ЯЗЫКОМ**
ИСТОЧНИК: ВСЕСОЮЗНАЯ ПЕРЕПИСЬ
НАСЕЛЕНИЯ 1989 ГОДА.

НАЦИОНАЛЬНОСТЬ	Доля (%)
ЛАТЫШИ	64,4
КАЗАХИ	60,5
УКРАИНЦЫ	56,2
БЕЛОРУСЫ	54,7
МОЛДАВАНЕ	53,8
АРМЯНЕ	47,1
ЛИТОВЦЫ	37,9
КИРГИЗЫ	35,2
АЗЕРБАЙДЖАНЦЫ	34,4
ЭСТОНЦЫ	33,9
ГРУЗИНЫ	33,1
ТАДЖИКИ	27,7
ТУРКМЭНЫ	27,7
УЗБЕКИ	23,8

Universității de Stat din Moldova îi revenea obiectivul de a pregăti mai multe cadre decât anterior la obiectul limbă și literatură rusă, ceea s-a realizat – în toată perioada sa de funcționare sub regim sovietic, 1946-1990, instituția de învățământ amintită pregătind mai mulți specialiști de limbă și literatură rusă în comparație cu numărul specialiștilor de limbă și literatură *“moldovenească”*. Altă prevedere importantă a legii din mai 1983 se referea la lărgirea cadrului de cercetări științifice în limba rusă și introducerea unui examen de admitere special la disciplina limba și literatura rusă pentru candidații la doctorat. Au existat, de asemenea, după spusele celor care au studiat în epocă, hotărâri secrete privind încurajarea doctoranzilor moldoveni de a susține tezele de doctorat în limba rusă. Astfel, la începutul

Perestroikăi, rusificarea în URSS în ansamblu și în RSSM în particular, atinse cote nemaîntâlnite poate cu excepția doar a perioadei imediat postbelice.

CONCLUZII

Ce ne spun aceste evoluții în timp a politicii sovietice față de majoritatea românească din RSSM din perspectiva propagandei și a realității din spatele edificiului ideologic? La peste trei

decenii de la colapsul URSS, este nevoie să formulăm anumite constatări echilibrate. Istoriografia moldoveană și cea românească în general de după 1989, a subliniat adeseori că rusificarea a fost un proces iremediabil și care era îndreptat în mod absolut împotriva identității moldovenești, românești. Fără îndoială, acesta a fost scopul regimului sovietic, nu numai în RSSM, dar și în

Ucraina, Bielorusia, republicile baltice, Asia Centrală și Kazahstan, Caucaz, adică asimilarea etnică a tuturor nerușilor. Cu toate acestea, rezultatele au fost diferite raportat la aceste așteptări. Au existat perioade când regimul sovietic a bătut în retragere în fața acestui obiectiv și acest lucru a compromis, fie și parțial, scopul final al regimului sovietic de a crea un **Homo Sovieticus**, în teorie fără naționalitate, dar de fapt vorbitor de limbă rusă și, respectiv de cultură rusă. Din acest punct de vedere, distingem două perioade:

<p>➤ <i>anii 1920:</i> <i>mai exact 1921-1932</i></p>	<p>când nu naționalismele locale, neruse, erau considerate pericole majore la adresa existenței și consolidării URSS ca stat multietnic, ci naționalismul națiunii dominante, ale rușilor, șovinismul velicorus, era apreciat drept piedică în calea cimentării unei încrederi neclintite în unitatea popoarelor sovietice</p>
<p>➤ <i>anii 1950-1960:</i> <i>mai exact 1953-1968</i></p>	

În cazul RASSM și RSSM, evoluțiile locale nu coincideau întotdeauna cu fenomenele de la nivel unional. Spre exemplu, promovarea, fie și doar oficială și, dar timidă la nivel de practici, a promovării limbii române în RASSM (numită și oficial *rumânizația*, fără conotații depreciative ca în anii de după 1944) a continuat și după 1932, până în 1937, când principalul promotor al românizării, cu acordul expres a Moscovei și a lui Stalin, Grigori Starîi-Borisov, președinte al Comisarilor Poporului al RSSM între 1932-1937, a fost arestat și condamnat la execuție câteva luni mai târziu, pentru naționalism român și spionaj în favoarea României (acuză falsă). În a doua perioadă în care naționalitățile neruse s-au bucurat, păstrând proporțiile, de un respiro național, restrângerea drepturilor naționale, de exemplu retragerea din biblioteci a dicționarelor românești, a

cărților de istorie care nu corespundeau dogmei sovietice privind istoria Basarabiei, se începe mult mai devreme, în 1965-66, sub conducerea și la inițiativa primului secretar la CC al PCM, **Ivan Bodiul**, moldovean doar după pașaport, născut în regiunea Nicolaev a Ucrainei, nevorbitor de română.

Rusificarea de care vorbesc de regulă istoricii și lingviștii, care are consecințe profunde până astăzi, și la moldoveni, ucraineni, bieloruși etc., s-a produs după 1972, adică în ultimul deceniu și ceva înainte de Perestroikă. Și această rusificare a atins mai ales centrele urbane. În

sate, școlile au rămas în limba română, zisă moldovenească, cu litere chirilice. La oraș era foarte dificil, aproape imposibil să păstrezi limba și identitatea românească, pentru că practic nu existau școli sau grădinițe în limba română. Sau, la Chișinău, dacă existau câteva, erau situate în suburbii, lucru criticat deschis de către scriitori participanți la Congresul al III-lea al Uniunii Scriitorilor din Moldova din octombrie 1965 (a se vedea pe canalul youtube a Agenției Naționale a Arhivelor cuvântarea lui **Aureliu Busuioc**.

(<https://www.youtube.com/watch?v=r4J2gvfZOvM&t=2s>). De aceea, ideea că aria de circulație a limbii române nu a fost restrânsă de către puterea sovietică este un fals. Același lucru este valabil raportat la pretenția că moldovenii au refuzat de bună voie să se

identifice drept etnici români. După cum am văzut și se poate constata și prin consultarea bibliografiei suplimentare, identificarea cu român era considerat un atentat la ideea apartenenței Basarabiei la URSS și era pedepsită conform codului penal.

Totodată, teza istoriografiei moldo-române de după 1991 că rusificarea a fost una totală s-a dovedit a fi una exagerată deoarece nu s-a făcut distincția dintre efectele rusificării asupra spațiului rural și celui urban. Or, în spațiul rural identitatea românească a fost supusă rusificării doar la un nivel superficial, dovadă că, după evenimentele majore ale revoluției naționale românești de la Chișinău din primăvara-vara-toamna anului 1989, etnicii români de la sate, în mod special, au contribuit în mod decisiv la redeşptarea conștiinței naționale și la procesul de impunere a limbii române ca o limbă cultă în spațiul public de unde fusese izgonită imediat după 1944.

SARCINI PENTRU ELEVI

- + **Legătura cauză-efect:** Determinați contextele /cauzele și impactul introducerii alfabetului latin în RASSM;
- + **Argument:** Care a fost rolul și poziția moldovenilor transnistreni în RSSM? Argumentați și exemplificați;
- + **Cronologie:** Identificați originile și „traseul” modelării identității moldovenești;
- + **Comentariu:** Cum s-a manifestat, în RSSM, opoziția față de politica națională a centrului în perioada destinderii hrușcioviste?
- + **Reflecții:** Reflectați asupra conceptului *Homo Sovieticus*;
- + **Opinie:** Exprimați-vă opinia vis-a-vis de impactul procesului de rusificare din RSSM asupra societății post-sovietice din Republica Moldova.

∞ ∞ ∞ ∞

+ **Analizați și combateți argumentat miturile propagandei sovietice (expuse mai jos):**

- Mitul conform căruia moldovenii, etnicii români nu au fost discriminați în perioada sovietică în ce privește promovarea în varii funcții de conducere;
- Mitul conform căruia deportările în masă din anii formativii ai regimului au fost justificate pe criteriul de clasă, deci inevitabile din perspectiva nevoii de a construi o societate nouă, bazată pe principiul egalității, dreptății sociale și a armoniei în societate, nicidecum de criteriul național;
- propaganda sovietică a încercat să nege existența foametei în masă din anii 1946-1947, iar, atunci când subiectul a devenit în sfârșit, unul public, în anii 1989-1990, a încercat să acrediteze ideea că statul sovietic și Stalin personal, a întreprins toate acțiunile necesare pentru a reduce numărul înfometajilor și să ofere la timp produse alimentare celor nevoiași; ca și în cazul deportărilor, s-a spus că foametea nu a avut o dimensiune națională.
- Mitul conform căruia colapsul URSS s-ar fi produs din vina agenților din Occident care i-au plătit cu dolari pe intelectualii neruși, dar și ruși de la Moscova pentru a lupta împotriva lui Gorbaciov.

+ **Lucru cu documentul** (de mai jos).

DOCUMENT:

Scrisoare deschisă populației rusofone din Moldova

Dragi compatrioți! Ruși, ucraineni, evrei! Toți acei pentru care Moldova a devenit a doua casă!

Mă adresez vouă în momentul neobișnuitei ridicări a activismului social al întregului popor, dar și în perioada unei polarizări abrupte a concepțiilor privind prezentul, trecutul și viitorul Moldovei. N-a trecut nici un an de la Conferința a XIX-a de partid, că au fost deschise

ecluzele publicității – totul ne-a impus pentru prima dată în viață să ne gândim: cine sîntem? Cînd și cum am venit aici, pe pămîntul moldovenilor? Ce am adus cu noi? Ce am făcut noi pentru patria noastră cea de-a doua? Cum s’au stabilizat relațiile noastre cu poporul moldovenesc? Cum avem mai departe să trăim aici?

Mă adresez către toți, care, fie că din proprie voință, fie că din voia părinților lor, au venit în Moldova în perioada de după război. În anii aceia care, precum știm noi acum, au format perioada înfloririi definitive a cultului personalității, a stagnării de mai apoi. Anii, cînd a continuat deformarea grosolană a bazelor socialismului. Mecanismul regimului autoritarist pe mulți i-a rupt de pămîntul natal și noi am slobozit rădăcini pe pămîntul moldovenilor. Am prins dragoste pentru acest pămînt și astăzi puțini dintre noi sînt aceia, care ar vrea de bună voie să-l părăsească.

Sub influența politicii naționale staliniste s’a format un stereotip în gîndirea noastră: noi am fost trimiși în Moldova pentru a o elibera de cotropitorii fasciști, pentru a ajuta să restabilim ceea ce a fost distrus, să ridicăm uzine, să asigurăm cu specialiști toate ramurile economiei. În corespundere cu acest fapt, concepția, comportamentul nostru s’au stabilizat într-un mod special. Și anume: noi sîntem eliberatorii și ocrotitorii poporului moldovenesc. Noi ne-am format psihologia “fratelui mai mare”, care trebuie să îndrume, dar nu este obligat să țină cont și el de opinia “fratelui mai mic”, cu atît mai mult, să învețe limba lui, istoria și cultura lui. Nouă ne convenea mai mult ideologia care ne elibera de asemenea “mărunțișuri” și care îl obliga pe “fratele mai mic” la o “înțelegere reciprocă” tocmai la nivelul care ne convenea. Cu părere de rău, acest spirit domină pînă în ziua de azi. Faptul că cerem două limbi de stat este concludent în acest sens.

Dar nu este, oare, la mijloc nedorita de a cunoaște limba populației de bază, fapt care, în fond, este unica chee spre cultura lui, o încălcare a suveranității republicii? Sîntem nevoiți să recunoaștem cu amărăciune că o asemenea lingvo-îngîmfare este rezultatul propriei noastre ignoranțe, lipsei de cultură a noastră. Poate acestea sînt un rezultat al faptului că noi cu greu însușim cultura poporului, care ne-a primit, iar, pe de altă parte, am pierdut legătura cu cultura popoarelor noastre de origine.

Multe decenii noi am profitat de faptul că regimul autoritarist înnăbușea orice încercare a moldovenilor de a-și ocroti demnitatea națională. O atare situație ne permitea să trăim în tihnă, iar propagandei oficiale – să prezinte relațiile naționale din republică și din Uniune drept model al prieteniei popoarelor.

Descoperirea schilodirii relațiilor naționale a devenit posibilă doar în condițiile publicității: publicitate în analiza problemelor de istorie a Moldovei, în analiza greșelilor grosolane din dezvoltarea economică, în normele juridice, în situația ecologică din Moldova. Publicitatea ne-a îndemnat pe noi, rusofonii, să cugetăm, să punem în fața noastră un șir de probleme ascuțite și nepărtinitoare.

Oare nu ni-i rușine nouă, după aproape jumătate de secol, să continuăm a cere recunoștință pentru eliberare? Nu ar fi fost mai bine și mai oportun să întrebăm poporul însuși, ce cale în dezvoltarea economică a Moldovei corespunde mai bine caracterului ei național? Cine va achita enormele cheltueli pentru lichidarea consecințelor ecologice, economice și sociale ale multelor experimente, care s’au făcut pe acest pămînt?

Dacă e să răspundem sincer la acestea și la mai multe întrebări, atunci va trebui să recunoaștem că ajutorul nostru a fost propus cu totul în altă formă, decît cea care corespundea

cerințelor pământului acesta. Politica națională, iar mai exact antinațională, pînă în ultimul timp a fost aproximativ identică în toate colțurile țării noastre. Anume deaceia opinia publică progresistă trebuie să salute procesul renașterii naționale. Această renaștere ne-a impus, în sfîrșit, pe mulți dintre noi, reprezentanții multinaționalului “popor rus”, asupra poziției noastre în această problemă. Cum de s’a putut întîmpla, că, trăind în Moldova mai bine de 40 de ani, mulți dintre noi nu au găsit necesar să învețe limba, căci numai ea e mijlocul prin care poți înțelege și sufletul poporului? Să înțelegem oare, chiar atît de nejustificată era revolta împotriva politicii antinaționale? Să înțelegem că revolta nu era îndreptată împotriva acelor care recunosc Moldova ca pe o a doua patrie, ci împotriva “trecătorilor” de toate naționalitățile, care aduc daune culturii și economiei întregii țări.

Consider că noi, populația rusofonă, trebuie, mai întîi de toate, să ne recunoaștem sincer vina în fața poporului, care cu inimă deschisă și-a întîlnit eliberatorii săi. Trebuie să se săvîrșească, în sfîrșit, actul pocăinței. Mulți îmi vor obiecta: în ce constă vina poporului rus, care el însuși a fost victimă a represiilor staliniste și a stagnării? Doar e vorba de o nenorocire generală a noastră, ci nu de o vină? Dragi concetățeni! După părerea mea, suferințele noastre nu ne pot justifica în ochii acelor, pe care noi i-am forțat să ne împărtășească nenorocirea noastră.

În al doilea rînd, noi trebuie să ajutăm poporul moldovenesc în restabilirea drepturilor lui. În loc de a cere lărgirea drepturilor noastre, noi trebuie să depunem tot efortul la restabilirea echității. Iar, echitatea, cere un bilingvism real nu numai din partea moldovenilor. Echitatea cere să găsim un mijloc de compensare pentru oamenii care, în urma deportărilor, au pierdut practic toată averea lor. Echitatea cere ca condițiile locative ale populației de bază să fie, cel puțin, la același nivel cu locuințele oamenilor, care au venit aici nu demult.

Noi trebuie, în sfîrșit, să înțelegem că poporul care trăiește pe o bucată mică de pămînt și unica în lume trebuie să-și determine singur soarta sa. Îngîmfarea noastră a atins culmile de pe care noi încetăm a vedea doleanțele altor popoare, ci le dictăm lor voința noastră, ne amestecăm în rezolvarea problemelor lor naționale. Neîncredrea rușinoasă față de mintea sănătoasă a întregului popor moldovenesc – oare aceasta nu este un șovinism de mare putere? Considerăm că dreptul la participarea în rezolvarea destinului republicii noi încă trebuie să-l merităm. Să-l merităm printr-o mare muncă spirituală privind însușirea limbii, culturii și istoriei Moldovei.

Evghenia Solomonova,
colaborator la gazeta raională “Biruitoarul” din raionul Criuleni.
“Învățămîntul public”, 10 iunie, 1989, p. 2.

Bibliografie:

1. Cașu, Igor. „Politica națională” în Moldova sovietică, 1944-1989, Chișinău, Cartdidact, 2000.
2. Idem, *Dușmanul de clasă. Represiuni politice, violență și rezistență în R(A) SS Moldovenească, 1924-1956*, Chișinău, Cartier, 2014.
3. King, Charles. *Moldovenii. Politica culturală între România și Rusia*, Chișinău, ARC, 2003.
4. Pasat, Valeriu. *Calvarul deportărilor de pe teritoriul RSS Moldovenești*, Moscova, ROSSPEN, 2006.

5. Martin, Terry. *Affirmative Action Empire. Nations and Nationalism in Soviet Union, 1923-1939*, Ithaca, Cornell University Press, 2001, accesibilă și în rusă.
6. Brandenberger, David. *National Bolshevism: Stalinist Mass Culture and the Formation of Modern Russian National Identity, 1931-1956* Cambridge, Mass.: Harvard University Press, 2002, accesibilă și în rusă.